

**NATURA UMANĂ, PERMANENTĂ
INTERDISCIPLINARĂ**

Profesor Mihaela - SANDA POPESCU
Liceul de Muzică și Arte plastice „Constantin
Brăiloiu” – Târgu-Jiu

L'interdisciplinarité est l'orientation naturelle de la *nature humaine*, en niant la solitude. Les débats sont les plus nombreux, car ils signifient le processus-même des symbioses disciplinaires. *Pluri - inter - trans - disciplinarité* sont des processus du même phénomène qui commence dans un relatif isolement, et qui finie par une nouvelle catégorie, relativement indépendante. Son association fréquente avec le processus d'enseignement est expliqué par le fait que *l'interdisciplinarité* trouve dans le volet éducatif l'expression complète du devenir social.

Histoire de la musique, elle-même *intersdisciplinaire*, est l'histoire sensible d'être humain *L'interdisciplinarité* c'est une attitude, une disposition native, l'enseignant en est seulement le guide. Son adoption précipitée est aussi dommageable que son ignorance. Musique phénomène artistique fournit la bonne approche interdisciplinaire; l'éducation artistique vise la personnalité de l'enfant; *centré sur l'élève* n'est pas seulement une découverte de la «transition», elle est une nécessité pour la personnalité artistique, la présence scénique, l'éducation pour la performance. Ce phénomène peut conduire à l'orientation interdisciplinaire de la nouvelle musicologique - *New musicology*, la redécouverte - même de la *nature humaine*. Lié à ce nouveau mouvement, le musicologue américain Robert Walser importance dans son étude, *Théorie de la signification* fait la déclaration suivante qui pourrait être l'explication cohérente du phénomène

**HUMAN NATURE
INTERDISCIPLINARY APPROACH**

Mihaela - SANDA POPESCU

L'interdisciplinarité est l'orientation de la nature humaine, en niant la solitude. Les débats sont les plus nombreux, car ils signifient le processus-même des symbioses disciplinaires. *Pluri - inter - trans - disciplinarité* sont des processus du même phénomène qui commence dans un relatif isolement, et finie par une nouvelle catégorie, relativement indépendante. *Multi-* et *trans-* signifient le début et la fin d'un phénomène; *inter-* c'est l'action elle-même. Son association fréquente avec le processus d'enseignement est expliqué par le fait que celui-ci représente toutes les relations et toutes les transformations sociales : élève -éducateur, individu-société, l'orientation sociale et individuelle etc.

„C'est le cas de la *philosophie*, de *l'anthropologie*, des *mathématiques*, de *l'éducation*, de *l'écologie*, de *l'histoire*. Autres domaines récentes telles que la cybernétique, la théorie des systèmes et les médias sont aussi interdisciplinaire. En fait, tous les sujets qui ont été maintenant un statut indépendant tel que pratiqué par la philosophie grecque antique"¹³. Musique, phénomène artistique, fournit la bonne approche interdisciplinaire; l'éducation artistique vise la personnalité de l'enfant; *centré*

¹³ SESSION SCIENTIFIQUE INTERNATIONALE: *Interdisciplinaire et transdisciplinaire thème dans la littérature, la langue et l'enseignement* Alba Iulia, 28 au 29 mai, 2010.

interdisciplinair: «Le fondement de l'analyse sémiotique - qu'on le reconnaisse ou non, est l'ensemble d'hypothèses sur les pratiques culturelles, car, après tout, *la musique n'a pas de sens, les gens, oui*".

Interdisciplinaritatea este orientarea firească a naturii umane și refuzul singurătății. Despre *interdisciplinaritate* dezbaterile sunt cele mai numeroase pentru că ea constituie procesul simbiozelor disciplinare. *Pluri-*, *inter-*, *trans-* disciplinaritatea sunt procese ale aceluiași fenomen care începe prin apariții diverse relativ izolate și se finalizează într-o categorie nouă, relativ independentă. *Pluri-* și *trans-* corespund începutului și sfârșitului unui proces, gândit și el într-o anumită relativitate; *inter-* este procesul însuși, devenirea, acțiunea propriu-zisă. Asocierea ei frecventă cu procesul didactic este explicată de faptul că, atât *interdisciplinaritatea*, cât și *didactica* implică *inter-* acțiunea sub toate aspectele: educator-educabil, individ-societate, orientare socială-capacitate individuală etc. „Este cazul filosofiei, al antropologiei, al matematicii, al afacerilor, al educației, al ecologiei, al istoriei. Alte domenii mai recente precum cibernetica, teoria sistemelor și mass-media sunt și ele interdisciplinare. De fapt, toate disciplinele care au azi un statut independent erau practicate de vechii greci sub denumirea de filozofie”¹.

Fenomenul artistic muzical oferă cadrul propice abordării interdisciplinare; învățământul artistic urmărește personalitatea copilului, *centrarea pe elev* nu este o noutate a „tranziției”, ci a fost dintotdeauna o necesitate didactică finalizată în personalitatea artistică, prezența scenică, învățământul de performanță. Istoria muzicii este istoria însăși în plan sensibil, semnele sonore fiind înregistrări umane ale înțelegerii. *Interdisciplinaritatea* nu se dobândește la vreun „curs”, ea este o atitudine, o predispoziție nativă, pe care pedagogia doar o

sur l'élève n'est pas une nouvelle question seulement pour la «transition»; pour l'enseignement, elle a eu toujours pour objectif la personnalité artistique, la présence scénique, l'éducation pur la performance. *L'Histoire de la Musique*, aussi, est l'histoire sensible de l'être humain. *L'interdisciplinarité* n'est pas acquise pendant les cours, elle est une attitude, une disposition native, l'enseignant n'en est que le guide. L'adoption précipitée de son sens est aussi dommageable que de l'ignorance totale. Peut-être les phénomènes qui ont donné lieu à des transformations musicales, n'étaient pas «théorisés» comme *interdisciplinaire*, mais c'est la même chose. Jusqu'à présent, la modernité baroque et la modernité du XIX - XXe siècles sont marqués par le phénomène interdisciplinaire. L'interdisciplinarité peut être abordée comme concepte (abstraite) ou, concrètement dans l'enseignement. L'approche pédagogique est une clarification conceptuelle; le moment le plus difficile est la "coupure" de l'image selon le principe de l'accessibilité. L'approche interdisciplinaire assure la normalité des apprenants; perdu au-delà de la routine signifie la manque de communication. L'éducation musicale c'est aussi un horizon de plus pour faire face à l'imprévisible. L'interdisciplinarité est une partie essentielle de la nature humaine syncrétique; *inter-* extrapole la relation humaine, au niveau scientifique. Comme processus dynamique, il est assimilé à la modernité (*modo - hodiernus*). *Aujourd'hui (hodiernus)*, explique la nécessité de communiquer constamment. Dans son essai, *Le Peintre*

¹ SESIUNEA ȘTIINȚIFICĂ ANUALĂ INTERNAȚIONALĂ cu tema *Interdisciplinar și transdisciplinar în limbă, literatură și didactică* ALBA IULIA, 28-29 MAI 2010.

orientează. Adoptarea ei în sensul grabei convenționale este la fel de păguboasă ca și ignorarea ei. Poate că fenomenele care au stat la baza transformărilor muzicale, nu au fost denumite ca *interdisciplinare*, dar fenomenul este același. Atât extrema barocă a modernității, cât și modernitatea interferenței secolelor XIX – XX, e marcată de același proces *interdisciplinar*. *Interdisciplinaritatea* poate fi abordată conceptual-abstract sau concret – didactic. Abordarea didactică urmează unei clarificări conceptuale, astfel că momentul cel mai dificil este acela în care trebuie să *observi* și mai ales să „decupezi” imaginea sonoră după principiu accesibilității. Abordarea *interdisciplinară* nu face decât să asigure educabilului starea de normalitate care nu de puține ori se pierde într-un exces convențional cauzat de lipsa de comunicare. A-i da copilului o educație muzicală, înseamnă a-l crește într-o lume cu un orizont în plus, a-i pregăti bazele apercetive în confruntarea cu imprevizibilul. *Interdisciplinaritatea* face parte din *natura umană* de esență *sincretică*; *inter* - devine semnul comunicării care extrapolează relația umană la nivel disciplinar – științific. Reprezentând un proces dinamic, *interdisciplinaritatea* asimilează, sau se asimilează *modernității* (*modo*²– *hodiernus*³). Tocmai *astăzi* și *atât cât trebuie* îi explică apariția ca necesitate în permanenta comunicare. În eseul său, *Le Peintre de la vie moderne*, în capitolul IV (*La Modernité*), definiția lui Baudelaire ne descoperă procesul însuși al devenirii interdisciplinare : *La modernité, c'est le fugitif, le transitoire, le contingent, la moitié de l'art, dont l'autre moitié est l'éternel et l'immuable* - *Modernitatea este fugitivul, tranzitoriul, jumătatea artei în care, cealaltă jumătate este eternă și imuabilă* [tr.n.]. Toate înnoirile muzicale sunt însoțite de *spectacolul total*, un sincretism al exprimării artistice. Genul operei era spectacolul sincretic în care muzica, dansul, decorul, și textul concureau la forma de

de la vie moderne, dans le chapitre IV (*La Modernité*), la définition de Baudelaire révèle le processus de devenir lui-même interdisciplinaire: le moderne : *La modernité est le fugitif, éphémère mi-art l'autre moitié est l'éternel et immuable*. Toutes les innovations de la musique se trouvent dans le syncrétisme de l'expression artistique: la musique- la danse - la peinture – la poésie qui participent à la forme d'expression "totale" – *le spectacle totale*. La modernité baroque en offre en 1607, un tel exemple, par la création de Monteverdi, *Orphée, favola in musica*, qui continue les lignes directrices préparées par la *Camerata Fiorentina*, entre 1573-1587, à la cour du comte Giovanni Bardi. Le style de Monteverdi, ironiquement appelé *seconda prattica*, car *prima* était celle de de Zarlino (le style sévère) va certainement exiger un nouveau type de spectacle, appelé *dramma per musica*. Un autre aspect *inter-stylistique* est la grande création de la musique instrumentale baroque, le résultat entre la musique accompagnée et la polyphonie. En XVIIIe siècle en France, Louis Bertrand Castel (Père Castel) a publié en 1724, le *Traité de pesanteur Universelle - la clé du système du monde entier* qui expliquer tous les phénomènes de l'univers par deux principes: *la gravité* avec laquelle les corps tendent au repos et *l'esprit* qui assure un mouvement continu. En novembre 1725, en *Mercure de France*, on annonce son *Clavecin pour les yeux*." L'idée de cet article était de promouvoir un exercice syncrétique pour que les sourds puissent «entendre» la couleur et les aveugles puissent «voir» les sons. Son *claviecin pour les yeux* suscite l' intérêt de J.J. Rousseau; les explications à ce

² *tocmai cât trebuie, cu măsură* Dictionar Latin-Român , prof. M. Stăureanu, Ed. Scrisul Românesc, Craiova 1913.

³ *de astăzi*, ibidem.

exprimare “totală”. Extrema barocă a modernității oferea, în 1607, exemplul *spectacolului total*, prin modelul creației lui Monteverdi, *Orfeu, favola in musica*, pregătită de orientările înnoitoare promovate de Camerata Florentină, între anii 1573 – 1587, la curtea contelui Giovanni Bardi. Stilul lui Monteverdi, numit ironic *seconda prattica* de către partizanii lui Zarlino și ai stilului sever (*prima prattica*), se va impune definitiv prin noul gen, numit *dramma per musica*. Un alt transfer *interstilistic* este marea creație a Barocului instrumental, rezultatul întrepătrunderii polifoniei cu melodia acompaniată, sub semnul «perlei neșlefuite», al înnoirii permanente. În Franța secolului XVIII, Louis Bertrand Castel (Père Castel)⁴ publică, în 1724, *Tratatul gravitației universale (Traité de la pesanteur universelle) - cheia sistemului întregii lumi*, explica toate fenomenele universului în baza a două principii: *gravitația* prin care corpurile tind spre repaus și *spirit* care asigură mișcarea permanentă. În noiembrie 1725, în *Mercure de France*, publică articolul *Clavecin pour les yeux, avec l'art de peindre les sons et toutes sortes de pièces de musique*⁵. Ideea acestui articol era promovarea unui exercițiu *sincretic* prin care „surzii” puteau să „audă” culoarea iar „orbii” să „vadă” sunetul. *Clavecinul ocular* stârnește interesul lui J.J. Rousseau, iar despre el se găsesc explicații chiar în *Enciclopedia* lui Diderot și d’Alembert: „Celebrul P.Castel, iezuit și inventator; se anunță în 1725. Factura acestui instrument este atât de ieșită din comun că numai publicul mai puțin luminat ar putea să se plângă că se tot construiește și nu se termină niciodată”⁶. În

subiect sunt se trouvent dans l'*Encyclopédie* de Diderot et d’Alembert: *Le célèbre P. Castel jésuite en est l'inventeur; il l'annonça en 1725. La facture de cet instrument est si extraordinaire, qu'il n'y a que le public peu éclairé qui puisse se plaindre qu'il se fasse toujours & qu'il s'acheve point*. En 1907, pendant le séjour à Paris, le *clavecin oculaire* du Père Castel, va inspirer Scriabine, dans ses réflexions sur la synesthésie sons-couleurs. Skriabin propose de transformer le chromatisme wagnérien dans un "hipercromatism": sol -rouge-orange, re-jaune, etc. La conception de la modernité, la dissolution antinewtonienne de Père Castel sera trouvée dans l'impressionnisme des dissolutions tonales. L'analogie entre l'astronomie (gravité - anti-gravitationnelle) et la musique (consonance – dissonance) est une preuve supplémentaire d'*interdisciplinarité*.

Isoler ces connaissances entre les couvertures de *l'Histoire de la musique* c'est d'isoler la musique de la *nature humaine*. Toutes les innovations dans l'art sonore commencent à partir du *spectacle total* qui peut prendre tous les aspects: de la synesthésie musique-poésie - couleur, aux innovations scéniques. Pas tous les grands mouvements montrent l'authenticité du *spectacle total*; ce que l'affirme est *l'espace libre* qui accueille le

⁴ Savant iezuit francez (1688 – 1757), autorul unei teorii gravitaționale antinewtoniene.

⁵ *Clavecinul pentru ochi și arta de a picta sunetele și toate felurile de piese muzicale* – t.n. *Le clavecin pour les yeux du ère Castel* par Jean-Marc Warszawski. *Références / musicologie.org*.

⁶ *Le célèbre P. Castel jésuite en est l'inventeur; il l'annonça en 1725. La facture de cet instrument est si extraordinaire, qu'il n'y a que le public peu éclairé qui puisse se plaindre qu'il se fasse toujours & qu'il s'acheve point*. Jean-Marc Warszawski, Novembre 1995-21 mai 2009. Text reproduit din *Encyclopédie, ou Dictionnaire raisonné des sciences, des arts et des métiers*, vol VIII. Referințe: *Musicologie.org* [<http://www.musicology.org/>]

același studiu, Castel considera că deosebirea dintre *repaos* și *spirit* face distincția între *armonia artizanală* și *armonia celestă*. În sejurul parizian din 1907, *clavecinul ocular* al lui Père Castel, îi va inspira lui Skriabin, reflecțiile asupra *sinesteziei* sunet-culoare. Skriabin își propusese să transforme cromatismul wagnerian într-un „hipercromatism” la care să asocieze culorile (chroma): do-roșu, sol-orange, re-galben, etc., toate într-un nou „clavir al culorilor”.

La interferența secolelor XIX-XX, în plin modernism, concepția antinewtoniană a lui Père Castel se va regăsi în sistemul disoluțiilor tonale, iar *clavecinul ocular* în *sinestezia* sunet-culoare a *impresionismului* muzical. Analogia între astronomie, privind cele două sisteme, *gravitațional* – *antigravitațional* și antinomia sonoră *consonanță* – *disonanță* este încă o dovadă de *interdisciplinaritate*.

A izola toate aceste cunoștințe între copertile pa care scrie „Istoria Muzicii”, izolează muzica de sigura prezență care îi conferă semnificație, *natura umană*. Toate înnoirile în arta sonoră încep cu *spectacolul total*. Acesta poate lua toate aspectele: de la sincretismul expresiei muzică-poezie-dans - culoare, la înnoiri scenografice. Nu toate mișcărilor de anvergură îndeplinesc condițiile *spectacolului total*; autenticitatea sa se impune prin acel *spațiu liber* care primește înnoirile care schimbă *forma*. A înțelege fenomenul *spectacolului total* din arta sonoră creează posibilitatea de a gândi însăși *criza: prăpastie* sau *metamorfoză* (*L'abîme ou la métamorphose*)⁷.

Muzica este o artă *temporală*, imaginea picturală urmează o desfășurare *spațială*; *spațiul* și *timpul* sunt categorii filozofice. A-i cultiva copilului gustul pentru *imaginea sonoră*, înseamnă a-i dezvolta capacitatea de abstractizare; *homo ludens* se apropie și înțelege realitatea.

În 1750, Alexander Gottlieb Baumgarten pune bazele unei noi *interdisciplinarități* între *cunoașterea senzorială* (gr. *aesthesis*) și *filozofie*: „*Științei noastre [Estetica] i se poate obiecta că*

renouvellement en changeant la forme ; comprendre le spectacle total de la musique crée la possibilité de penser la crise-même: l'abîme ou la métamorphose? (L'abîme ou la métamorphose – Edgar Morin).

La musique est un art *temporel*, l'image est un processus continu, *espace* pictural; *espace* et *temps* sont des catégories philosophiques. Cultiver aux enfants le goût pour l'*image sonore* on va développer la capacité d'abstraction; *homo ludens* s'approche e comprend la réalité.

En 1750, Alexander Gottlieb Baumgarten apporte une nouvelle *interdisciplinarité* entre la *connaissance sensible* (gr. *aesthesis*) et de la *philosophie*: "À notre science [*Esthétique*] on lui pourrait objecter que ses produits des sens, les fantasmes, les fables et de l'agitation des passions se trouvent au dessous de l'horizon philosophique. Réponse: Le philosophe est un homme parmi les hommes, en effet, il ne croit pas que vous étiez tellement étranger d'une grande partie de la connaissance humaine ». Plus tard, Hegel est celui qui a proposé deux expressions qui peuvent donner le nom de l'*Esthétique: philosophie de l'art* et, plus spécifiquement, *la philosophie des beaux-arts*.

Baumgarten continue de définir la beauté comme *la perfection phénoménale*, en utilisant deux arguments: a) les arts ont un matériel unique, non-intellectuelle; b) les arts ont un irréductible parfait, mais parallèle à la perfection rationnelle.

Dans cette *perfection irréductible* on découvre la *nature humaine* qui explique la diversité des manifestations *interdisciplinaires*. L'art vie un *baroque*

⁷ Jean-François Dortier *Rencontre avec Edgar Morin: « L'abîme ou la métamorphose »*, revista *Sciences Humaines*, No. 200. http://fr.wikipedia.org/wiki/Edgar_Morin

e sub demnitatea filosofilor, și, că produsele simțurilor, fanteziile, fabulele și agitațiile pasiunilor sunt sub orizontul filosofic. Răspund: *Filosoful e un om printre oameni, într-adevăr, el nu consideră a-i fi străină o parte atât de întinsă a cunoașterii omenești*"⁸. Mai târziu, Hegel a fost cel ce a propus două expresii care pot da nume esteticii: „*filosofia artei*" și, mai precis, „*filosofia artelor frumoase*"⁹. Tot Baumgarten definește frumosul ca fiind *perfecțiunea fenomenală*, folosind două argumente:

a) artele au un material unic, non intelectual;

b) artele au o perfecțiune ireductibilă, deși paralelă, la perfecțiunea rațională.

În această *perfecțiune ireductibilă* constă însăși *natura umană* care explică toată diversitatea manifestărilor *interdisciplinare*. Arta își trăiește un *baroc* al tuturor timpurilor, *normă permanentă și stare fundamentală*¹⁰, constantă a schimbării.

În 1923, Școala de la Frankfurt (Institutul de Cercetări sociale) promova ideile lui Theodor W. Adorno, filosof, sociolog și muzicolog german; Adorno este autorul unui text celebru al filosofiei contemporane, vizând *dialectica negativă*: *dialectica este conștiința riguroasă a non-identității*¹¹. *Interdisciplinaritatea* poate lua și forme non-identitare, deconstructiviste dar, tot ea poate constitui, ca în *teoria haosului, o ordine reală sub un dezastru aparent*. Fenomenul *interdisciplinar* poate conduce până la noua orientare muzicologică – *New musicology*, în ideea redescoperirii permanente a aceleiași *naturi umane*. Legat de această nouă mișcare, muzicologul american, Robert Walser, în studiul său, *Teoria semnificației*, face următoarea afirmație care ar putea constitui explicația permanentei fenomenului interdisciplinar: *muzica nu are semnificații; oamenii, da*¹².

eternel, norme permanente et état fondamental, dans une constante évolution. En 1923, l'Ecole de Francfort (Institute for Social Research) commence promouvoir les idées de Theodor W. Adorno, philosophe, sociologue et musicologue allemand. Adorno est l'auteur d'un texte célèbre de la philosophie contemporaine, visant la dialectique négative: la dialectique est la conscience rigoureuse de la non-identité. L'interdisciplinarité peut prendre la forme de non-identité, déconstructiviste, mais, elle peut être, comme dans la Théorie du chaos, une ordre réelle sous un désastre apparent. Ce phénomène peut conduire à l'orientation interdisciplinaire de la nouvelle musicologique - New musicology, la redécouverte permanente de l'idée-même de la nature humaine. Lié à ce nouveau mouvement, le musicologue américain Robert Walser, dans son étude, Théorie de la signification, fait la déclaration suivante qui pourrait être l'explication de la cohérence du phénomène interdisciplinaire: la musique n'a pas de sens, les gens, oui.

Bibliografie selectivă

⁸<http://ebooks.unibuc.ro/filologie/morar/1.htm>

⁹ Ibidem.

¹⁰ Grigurcu, Grigore *Baroc existențial*, România literară, nr.22, 2007.

¹¹ Nicolas, François *Musique informelle et dialectique négative ou le mythe des deux soeurs* Ed.Payot 2000.

¹² Jean Jacques Nattiez, *Lupta dintre Cronos și Orfeu* Editura ARTES Iași 2007, p.39

Bibliografie selectivă

- Dortier, Jean-François *Rencontre avec Edgar Morin: « L'abîme ou la métamorphose »*, revista *Sciences Humaines*, No. 200. http://fr.wikipedia.org/wiki/Edgar_Morin
- Dortier, Jean-François *Rencontre avec Edgar Morin: « L'abîme ou la métamorphose »*, revista *Sciences Humaines*, No. 200. http://fr.wikipedia.org/wiki/Edgar_Morin
- Grigurcu, Grigore *Baroc existențial*, România literară, nr.22, 2007.
- Grigurcu, Grigore *Baroc existențial*, România literară, nr.22, 2007.
- Nattiez, Jean Jacques *Lupta dintre Cronos și Orfeu* Editura ARTES Iași 2007, p.39
- Nattiez, Jean Jacques *Lupta dintre Cronos și Orfeu* Editura ARTES Iași 2007, p.39
- Nicolas, François *Musique informelle et dialectique névative ou le mythe des deux soeurs* Ed.Payot 2000.
- Nicolas, François *Musique informelle et dialectique névative ou le mythe des deux soeurs* Ed.Payot 2000.
- Warszawski, Jean-Marc. *Références / musicologie.org.*
- Warszawski, Jean-Marc. *Références / musicologie.org.*
- Dicționar Latin-Român , prof. M. Stăureanu, Ed. Scrisul Românesc, Craiova 1913.
- Dicționar Latin-Român , prof. M. Stăureanu, Ed. Scrisul Românesc, Craiova 1913.
- SESIUNEA ȘTIINȚIFICĂ ANUALĂ INTERNAȚIONALĂ cu tema *Interdisciplinar și transdisciplinar în limbă, literatură și didactică* ALBA IULIA, 28-29 MAI 2010.
- SESIUNEA ȘTIINȚIFICĂ ANUALĂ INTERNAȚIONALĂ cu tema *Interdisciplinar și transdisciplinar în limbă, literatură și didactică* ALBA IULIA, 28-29 MAI 2010.